

FİLİSTİN SORUNUNDA İKİ DEVLETLİ ÇÖZÜM YAKLAŞIMININ ÇÖKÜŞÜ

Serdal İLBAŞ¹

Öz

Filistin sorununa yönelik çözüm önerilerinin en popüler olanı şüphesiz 'iki devletli çözüm' yaklaşımıdır. 1937 yılında toplanan 'Peel Komisyonu' Arap-Yahudi çatışmalarını sonlandırma amacıyla ortaya attığı Peel Planı, iki devletli çözüm yaklaşımıyla ilgili ilk girişim olmuştur. O tarihten itibaren birçok kez iki devletli çözüm yaklaşımları denenmiş olsa da günümüze kadar herhangi bir başarı sağlanamamıştır. Bazı iki devletli çözüm girişimleri dramatik bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. BM temsilcisi Bernadotte ve Oslo sürecini yürüten İsrail Başbakanı Yitzak Rabin iki devletli çözüme karşı olan Yahudi radikalleri tarafından öldürülmüşlerdir. Günümüzde iki devletli çözüm anlayışı İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'de yürüttüğü yasadışı yerleşim politikaları nedeniyle neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu durumu yaratan Arap Devletlerinin Filistin Sorununa yaklaşımlarında baştan beri farklı anlayışlara sahip olmalarıdır. Bu farklı anlayışlar bir bütün olarak Filistin Sorununu ele alınmasını engellemiş ve İsrail devletinin bundan yararlanmasını sağlamıştır. Zaman içinde Arap Devletleri Filistin Sorununa yönelik ilgilerini kaybetmiş ve günümüzde Filistin Sorunu İsrail Devletinin inisiyatifine bırakılan bir durum haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler

Filistin Sorunu
İki Devletli Çözüm
İsrail
Filistin

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 25.01.2023
Kabul Tarihi : 01.03.2023
E-Yayın Tarihi : 15.10.2023
DOI : 10.58702/teyd.1241970

¹ Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: ilbasserdal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9648-5177.

THE COLLAPSE OF THE TWO-STATE SOLUTION APPROACH TO THE PALESTINIAN PROBLEM

Abstract

The most popular solution proposal for the Palestinian problem is undoubtedly the 'two-state solution' approach. The Peel Plan, which was put forward by the 'Peel Commission' in 1937 with the aim of ending the Arab-Jewish conflicts, was the first attempt regarding the two-state solution approach. Although two-state solution approaches have been tried many times since then, no success has been achieved so far today. Some two-state solution attempts have failed dramatically. UN representative Bernadotte and Israeli Prime Minister Yitzak Rabin, who conducted the Oslo process, were killed by Jewish radicals who were against the two-state solution. Today, the understanding of a two-state solution has become almost impossible due to Israel's illegal settlement policies in the West Bank and Gaza. What created this situation is that the Arab States had different understandings in their approach to the Palestinian Question from the very beginning. These different understandings prevented the Palestinian Question from being addressed as a whole and enabled the state of Israel to benefit from it. Over time, Arab States lost their interest in the Palestinian Question and today the Palestinian Question has become a situation left to the initiative of the State of Israel.

Keywords

Palestinian Question
Two-State Solution
Israel
Palestine

Article Info

Research Article

Received : 25.01.2023
Accepted : 01.03.2023
Online Published : 15.10.2023
DOI : 10.58702/teyd.1241970

Kaynakça Gösterimi: İlbaş, S. (2023). Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Yaklaşımının Çöküşü. Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 4 (2), 197-213.

Citation Information: İlbaş, S. (2023). The Collapse of the Two-State Solution Approach to the Palestinian Problem. Journal of Society, Economics and Management, 4 (2), 197-213.

GİRİŞ

1917 Balfour Deklarasyonu'yla ortaya çıkan Filistin Sorunu aradan yüzyıldan fazla süre geçmesine rağmen hala çözüme bağlanamamıştır. Şüphesiz sorunun ortaya çıkması Avrupa'da var olan Yahudi Sorununun çözümü ile Batı'nın Doğu'yu sömürgeleştirme amacı arasındaki ortaklıktan doğmuştur. Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi ile başlayan süreç Avrupa'da yabancı düşmanlığını tetiklemiştir. Hristiyan Avrupa toplumları bir taraftan Avrupa dışındaki coğrafyaları ve toplumları sömürgeleştirirken diğer taraftan kendi toplumlarını olabildiğince homojenleştirmişlerdir. Avrupa'daki Yahudi toplumu, Hristiyan Avrupa toplumlarına entegre olmayı denemiş olsa da var olan Yahudi düşmanlığı, bu tür bir bütünleşmeyi imkânsız kılmıştır. Diğer taraftan Yahudi Sorununa bir çözüm olarak 'Yahudi Devleti' fikrini ortaya atan Yahudi geleneğinden uzak, Avrupa Toplumunun seküler anlayışını benimsemiş olan Theodor Herzl olmuştur. Herzl, bir gazeteci olarak takip ettiği 'Dreyfus Davası', onun fikirlerinde derin bir etki bırakmıştır. Fransa'da haksız bir şekilde Alman casusu olmakla suçlanan Yahudi asıllı Alfred Dreyfus'un davasını takip eden Herzl, bir Yahudi devleti olmadan Yahudilerin asla güvende olmayacağına kanaat getirmiştir. Bunun için çalışmalarına başlayan Herzl'in ani ölümü çalışmaları sekteye uğratsa da yerine geçen Haim Weizman döneminde Avrupa'nın Doğu sömürgeleri arasında bir Batı yanlısı tampon devlet fikrine uygun olarak 'Balfour Deklarasyonu' ile Yahudi Devleti için ilk adım atılmıştır.

Yahudi Sorununun çözümüne yönelik Balfour Deklarasyonu aynı zamanda başka bir sorun olan Filistin Sorununa sebep olmuş ve günümüze kadar devam eden bir durum yaratmıştır. Bu çalışmada öncelikle Yahudi Sorununun ortaya çıkışı ve Filistin Sorununa dönüşmesi, tarihsel süreç içinde ele alınmaktadır. Daha sonra Filistin Sorununun ortaya çıkışından beri sorunu çözmeye yönelik atılan adımlardan biri olan İsrail ve Filistin devletinden oluşan iki devletli bir çözüm anlayışına odaklanmaktadır. Birçok defa iki devletli çözüm yaklaşımına yönelik adımlar atılmış olsa da nihai bir çözüm sağlanamamıştır. Bu çalışmada iki devletli çözüm yaklaşımlarının neden başarısız olduğu anlatılmaktadır. Bundan dolayı öncelikle Yahudi Sorunu ve daha sonra Filistin Sorununa odaklanmak gerekmektedir.

1. Yahudi Sorununun Tarihsel Kökeni

M.Ö. 66 yılında Filistin bölgesini işgal eden Roma İmparatorluğu, var olan Yahudi Devletini ortadan kaldırmıştır (Montefiore, 2016: 55-143). Roma yönetimi altında M.S 66-70 yılları arasında büyük bir isyan başlatan Yahudiler, kısa süreliğine Kudüs'te hâkimiyeti ele almıştır. Bunun üzerine İmparator Neron'un görevlendirdiği komutan Titus Flavius Vespasianus, büyük bir katliam gerçekleştirerek Kudüs'ü geri almıştır (Rocca, 2008: 51-52). İsyân sonucunda M.Ö 586 yılında Nebukadnezar tarafından yıkıldıktan sonra M.Ö 19 yılında Büyük Herodes tarafından ikinci defa inşa edilen tapınak, Titus tarafından yok edilmiştir. Tapınak bir daha inşa edilmemiş ve üçüncü defa tapınağın tekrar inşa edilmesinin ancak Mesih'in gelişiyile mümkün olacağıyla ilgili bir Yahudi mistik inancı oluşmuştur (Inbari, 2009: 3).

Yahudiler son olarak M.S 132-135 yılları arasında Romalılara karşı tekrar büyük bir isyan başlatmış ve isyan sonucunda Romalılar tarafından büyük bir kıyım uğramışlardır.

İsyan sonucunda Filistin'deki varlıklarına son verilen Yahudiler, dünyanın farklı yerlerine sürülmüşlerdir (Garaudy, 2019: 48). Bu son Yahudi isyanı Romalıların daha radikal kararlar almasına sebep olmuş ve Yahudi ismini tamamen hafızalardan silmek için imparator Hadrianus, bölgenin ismini Yahudilerin kadim düşmanı olan Filistinlilere atfen 'Palestine' olarak değiştirmiştir (Montefiore, 2016: 139). Kutsal şehrin adını da Aelia Capitolina olarak değiştiren Hadrianus, Yahudi kutsallığını da tamamen ortadan kaldırmak istiyordu. Bu nedenle Roma pagan dini için büyük bir Jubiter tapınağı inşa edilmiş ve bugün Şam Kapısı'nın olduğu yerde Yahudilerce pis olarak görülen ve onuncu lejyonun simgesi olan yaban domuzu heykeli, şehrin en ihtişamlı yapıları olarak inşa edilmiştir (Birley, 1997: 275-276; Montefiore, 2016: 140). Yahudi kutsallığının yok edilmesi, dünyanın farklı yerlerine dağılan Yahudiler arasında bu kutsallığı tekrar kazanılması bir ülkü haline gelmiştir. Zamanla bu ülkü, Yahudi mistik inancı tarafından beslenmiştir. Özellikle Avrupa'da Yahudilere yönelik baskılar, Mesih inancını ve vaad edilmiş topraklara dönüşü besleyen bir durum yaratmıştır.

Hristiyan Avrupa toplumlarında özellikle Haçlı Seferleri döneminden itibaren Yahudilere karşı Hristiyan şiddet hareketleri başlamıştır. Hristiyanlar, Yahudilerin sünnet olayını çarpıtarak Hristiyan çocuklarını boğazlayıp kanları ile ayin ve büyü yaptıklarına dair kan iftirasını yaymışlardır. Yahudilerin tefecilik ve tüccarlıkla aşırı zenginleşmesinden dolayı da Hristiyan nefretini beslemiştir. Bu aşırı nefret, Engizisyon gibi eyleme dönüşmüş ve Yahudi topluluklarının çoğu Hristiyan Avrupa devletlerinden kovulmuştur (Cohen, 2013: 23-27). Daha sonra Avrupa'da sekülerleşme ile eşit yurttaşlık kazanmış olsa da Fransız devrimiyle başlayan milliyetçiliğin beslediği yabancı düşmanlığı var olan Yahudi düşmanlığını tekrar dışa vurmuştur.

İlan Pappé'ye göre bu dönemde batılı devletler karşılaştıkları iktisadi krizler ve siyasi ayaklanmalarda Yahudileri hedef göstererek halkın dikkatini başka yöne çekmeye çalışmışlardır (Pappé, 2018: 43). Örneğin Rusya'da 1881 yılında Çar II Alexander'ın öldürülmesi sonucunda ülkede oluşan siyasi belirsizliğin sonucunda Yahudiler hedef olarak gösterilmiştir. Bunun sonucunda Yahudilere karşı başlatılan nefret sonucunda 'Pogromlar' gibi Yahudilere yönelik şiddet hareketlerine dönüşmüştür (Klier, 2011: 17; Taylor, 2001: 14). Bunun sonucunda Avrupa toplumları içinde yaşamının imkansız olduğunu anlayan Yahudi toplumu bu duruma bir çare bulmaya çalışmıştır.

Rusya'da Yahudiler bu şiddetten kurtulmak için Hibbat Zion (Siyon Sevgisi) hareketini kurarak Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini teşvik etti. Bu hareketin üyelerine Hovevei Zion (Siyon Aşıkları) denilmekteydi. Hareketin liderliğini daha önce Yahudilerin Rus toplumuna asimilasyonunu savunan Leon Pinsker'di. Bu hareket daha sonra Doğu Avrupa'dan başlamak üzere Avrupa'nın birçok yerinde şubeler açtı, Romanya şubesi 1882 yılında Filistin Celile bölgesinde Rosh Pina ve Karmel Dağı'nda Zikhron Yaakov yerleşim yerlerini kurdular (Medoff vd., 2009: 101-102; Pappé, 2018: 44). Ayrıca Jaffa yakınlarında Rishon Zion adında bir koloni kurdular (Rothschild, 2011: 18). Bu hareketin öncüleri Filistin'e yerleşmeyi ve İbranceyi diriltme fikrini benimsediler (Taylor, 2001: 15). Theodor Herzl Siyonizm'in ilk temellerini oluşturan bu hareketi de içine alan Dünya Siyonist Örgütünü 1897 yılında resmi olarak kurmuştur. Böylece bu kuruluş, Yahudiler arasında bir yardım kuruluşu olmaktan öte siyasi bir amaca yönelik bir şekle bürünmüştür.

Theodor Herzl daha önceleri Yahudi sorunuyla ilgilenmeyen asimile olmuş bir Macar gazeteciydi (Shlaim, 2019: 44). Ama 1881'de Rusya'daki pogromlar, 1895 yılında Viyana'da Yahudi karşıtı Karl Lueger'in belediye başkanı seçilmesi ve aynı yıl Fransa'da Dreyfus adında masum bir Yahudi subayın Alman ajanı olarak suçlanması Herzl'ı derinden etkilemiştir. Herzl Dreyfus davası için gittiği Fransa'da sokaklarda Yahudilere ölüm diye bağırın insanları gördü (Montefiore, 2016: 377). Avrupa'da oluşan bu güvensiz ortamda Herzl'da Yahudilerin ancak kendi devletlerinde güvende olacağı fikrinin oluşmasını sağladı. Herzl bu düşüncesini gerçekleştirmek için ilk olarak Filistin topraklarını elinde bulunduran Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'ten Yahudiler için toprak talep etti. İsteği kabul edilmeyince Herzl yüzünü modern Avrupa'nın 'gayri medeni' anlayışını kendi lehine dönüştürmeye çevirdi. Bu dönemde Avrupa'daki bazı politikacılar batı ile doğu arasında bir tampon Yahudi devleti hayali kuruyordu (Murphy, 2017: 320). Herzl çalışmalarını bu düşünce ekseninde ilerletmeye karar vermişti. Theodor Herzl Filistin'de kurulacak bir Yahudi devletinin "Asya'dan gelecek barbarlığa karşı koyan bir sınır karakolu ve medeniyetin kalesi" görevi göreceğini söyleyerek Filistin'de bir batı kolonisi olmayı sorun etmeyeceğini belirtmiştir (Gelvin, 2016: 259). Ayrıca Herzl bir Yahudi devletinin kurulması için güçlü bir devletin desteğini almayı zorunlu olarak görüyordu.

Theodor Herzl 'Yahudi Devleti' kitabında bugünün medeni toplumları Yahudileri, orta çağdan beri sırtlarından atmaya çalıştıkları bir yük olarak gördüğünü ileri sürmüştür (Herzl, 2018: 22). Bu sebeple Avrupa'nın bu yükten kurtulması için fırsatın oluştuğuna onları inandırıyor. Fakat Herzl'in zamansız ölümüyle onun rüyasını gerçekleştirmek Haim Weizman'a kalmıştır. Weizman da Herzl gibi Siyonist dava için batı devletleri nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Onun girişimlerine Avrupa'da sempati duyan politikacılar olsa da karşılık bulması ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Siyonistlerin amaçları için uygun ortam oluşmuştur. Bu ortamda Yahudi sorununa yönelik çözüm başka bir sorun olan Filistin Sorununun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2. Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı

İngiltere Ekim 1917'de Rus devrimi ile savaş dışı kalan Rusya'nın yerine Amerika'yı savaşa dâhil etmek istemiştir. İngiltere, Amerika'daki Yahudilerin desteğini kazanmak için Kasım 1917'de Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de Yahudiler için milli bir yurt kurulmasını desteklediğini açıklamıştır (Arı, 2017: 222-223). Yahudi sorununa çözüm olarak Filistin'de bir Yahudi yurdu vaat edilmesi Filistin Sorununu ortaya çıkarmıştır. Böylece günümüzde Filistin Sorunu olarak bilinen mesele, İngiliz çıkarlarının bölgede uygulanmasının bir sonucudur.

Fransa ile İngiltere arasında Ortadoğu'yu paylaşma planı çerçevesinde 1916 yılında Sykes-Picot Anlaşması yapılmış ve İngiltere Balfour Deklarasyonu'ndan bir ay sonra General Edmund Allenby komutasında Kudüs'ü işgal etmiştir. 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Anlaşması ile bölge Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır. Savaş sonrası yapılan Paris Barış Konferansı'nda Filistin İngiliz mandası olmuştur (Öztürk, 2016: 60-64). Böylece Weizman'ın baştan savunduğu Filistin topraklarının İngiliz hâkimiyetine girme durumu gerçekleşmiş oluyordu. Artık yerli halk olan Filistinlilerle savaşın çıkması kaçınılmaz olmuştur.

İlk çatışmalar 20 Nisan 1920'de 60.000 Arap'ın Nebi Musa Bayramı için Kudüs'te toplanması ve topluluğun Balfour Deklarasyonu'nu protesto etmesiyle taşkınlıklara dönüşmüştür. Olaylar sonunda dört Arap beş Yahudi ölmüş, iki yüzün üstünde Yahudi ile yirminin üstünde Arap yaralanmıştır. Olaylardan sorumlu olarak Arapları provoke eden Jabotinsky ve Arap lider Emin El-Hüseyni yargılandı (Pappe, 2007: 107). Nisan 1924 yılında yapılan San Remo konferansında İngiliz Manda yönetiminin onaylanmasıyla İngilizler, aslen Yahudi olan Sir Helbert Samuel'i Filistin'e yüksek komiser olarak atadı (Montefiore, 2016: 431-433). Samuel ilk olarak Hüseyini ve Jabotinsky'nin cezalarını affetmiştir (Pappe, 2007: 107). Weizman, Samuel'in Filistin İngiliz Yüksek Komiserliği'ne atanmasını bizzat kendisinin istediğini ve onun da ricam üzerine bunu kabul ettiğini söylemiştir (Taylor, 2001: 48). Weizman'ın 'bizim Samuel'imiz' dediği İngiliz yüksek komiseri başlangıçta her iki tarafı da yatıştıran politikalar benimsemişse de yeni Yahudi göçlerin olmasını da engellemiştir. Böylece artan Yahudi nüfusu ile Filistinliler arasında gerilim üst sınırlara çıkmıştır.

1920 çatışmalarını araştıran Haycraft Komisyonu şiddetten Arapları sorumlu tutarken şiddetin Yahudilere karşı değil Siyonistlere karşı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca komisyon, artan Yahudi göçünün Araplarda boyun eğdirilme korkusuna neden olduğunu tespit etmiştir (Berry ve Philo, 2006: 11). İngilizler oluşan şiddet karşısında Yahudilere daha önce verdiği taahhütleri tekrar düşünmeye sevk etmiş ve 1922 yılında yayınladığı 'Beyaz Belge' olarak bilinen bir dizi karar almasını sağlamıştır. Belge Yahudi göçüne ekonomik kısıtlamalar getiriyor, Ürdün bölgesini Yahudi yerleşimine kapatmayı ve oluşturulacak kurumlarda Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların oransal bir temsilini öngörüyordu (Shlaim, 2019: 53-54). Belgede alınan kararlara her iki taraf da karşı çıkmıştır. Müslümanlar, Siyonist Yahudilere meşruiyet kazandırmasından dolayı, Siyonist Yahudiler ise oransal temsil yerine eşit temsili savunduğundan dolayı kabul etmemişlerdir.

Yahudi-Arap gerginliği 1929 yılında Batı Duvarı için çıkan çatışmalarla zirveye çıkmıştır. Olayları araştıran Shaw Komisyonu manda rejimine karşı bir öfkenin yükseldiğini belirtmiştir. Komisyon olayların nedeni olarak artan Yahudi göçünün Araplar üzerinde oluşturduğu endişeye dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Yahudiler ile Araplar arasında çatışmaların birlikte yaşama umudunu yok ettiği değerlendirmesini yapmıştır (Balpınar, 2019: 28). Böylece kültürel Siyonizm'in öncüsü olan Ahad Ha'am ve Brit Şalom hareketinin lideri olan Martin Buber gibi kişilerin savunduğu birlikte yaşama umudu gittikçe imkânsız hale geliyordu.

Olaylardan sonra İngiliz manda yönetimi 1930 yılında 'Passfield Beyaz Belgesi' olarak bilinen yeni bir belge ilan etmiştir. Belge kararlarına göre Yahudi göçleri durdurulacak, Yahudilere toprak satışı durdurulacak ve böylece yerli çiftçilerin hayat standardı korunacaktı. Filistinlilerin desteklediği kararlar Yahudiler tarafından tepkiye sebep olunca İngiltere üzerinde baskıya neden olmuş ve İngilizler Yahudiler lehine geri adım atmışlardır. İngilizlerin geri adım atmasıyla 'Passfield Beyaz Belgesi' Filistinliler tarafından 'Siyah Belge' olarak isimlendirilmiştir (Öztürk, 2016: 65). İngilizler Yahudilerin lehine geri adı atması ve Yahudi nüfusunun artarak devam etmesi 1935'te Arap isyanına sebep olmuştur. İngilizler isyana çok sert karşılık vererek birçok infaz ve sürgün ile ancak 1939'da bastırılabilirdi (Murphy, 2017: 330). İngilizler bir yandan isyanı bastırırken bir yandan da artan

Yahudi göçü nedeniyle ile siyasi bir çözüm arayışlarına girişti. Bundan dolayı İngilizler sorunun çözümü için Peel Planı çerçevesinde iki devletli bir çözüm önerisi sunmuştur.

3. İki Devletli Çözüm Arayışları

İngiliz manda yönetimi sonlanmadan birkaç hafta önce son Filistin Yüksek Komiseri olan Sir Alan Cunningham Filistin’le ilgili çarpıcı bir gözlemde bulunmuştur. Cunningham Filistin’de tarafların bir sorunla ilgili konuşurken karşı taraftan hiç söz etmediğini her iki tarafın da sanki diğeri yokmuş gibi davrandığını gözlemlemiştir (Black, 2018: 5). Aslında iki devletli çözüm anlayışı bu düşüncenin hâkim olmasıyla ortaya çıkmış bir çözüm yaklaşımıdır.

İki devletli çözüm yaklaşımı 1937 yılında Peel Komisyonu tarafından ortaya atılan, Arap ve Yahudi toplumlarının bir arada yaşamasının mümkün olmadığı gerçeği çerçevesinde oluşan bir çözüm önerisidir. Planı ortaya atan Peel Komisyonu iki halkın birbiriyle barış içinde yaşama ihtimalinin ortadan kalktığını ve ilkesel olarak bu iki toplumun herhangi birisinin diğeri yönetmesine rıza göstermeyeceğini bundan dolayı ayrı olarak yaşamalarının zorunlu olduğunu ileri sürmektedir (Balpınar, 2019: 37). Yahudi toplumu içinde Judah Magnes, Martin Buber ve Ernest Simon gibi Brit Şalom hareketinin üyeleri tarafından da iki devletli çözüm anlayışı desteklenmiştir. Hatta bunun için İhud (birlik) Hareketini kurdular (Black, 2018: 89). Fakat Brit Şalom üyelerinin çoğu iki devletli çözümü iki halkın barış içinde ve iyi komşuluk temelinde yaşamasını esas alırken, Peel Planı ise iki halkın birbirinden nefret ettiğini iki devletli çözüm yaklaşımı merkeze almaktadır.

3.1. Peel Planı

İngiltere’nin eski Dışişleri Bakanı Lord Peel tarafından 1937’de yayınlanan ‘Peel Planı’ iki devletli çözümü esas alan ilk resmi belgedir. Filistin’i üç hâkimiyet alanına bölen plana göre, bağımsız Yahudi ve Arap devletlerinin yanında Kudüs, Beytüllahim ve Nasıra gibi kutsal yerlerin manda yönetiminde kalması öngörülüyordu (jewishvirtuallibrary.org, 2022). Bu yönde yapılan bu ilk girişim her iki tarafın kabul etmemesi sonucu hayata geçmemiştir. Olayları yatıştırmak için atılan bu adım, olayları yatıştırmadığı gibi taraflar arasında şiddeti daha da artırmıştır ve İngiltere plandan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Fakat şiddetin bir türlü bitmemesi üzerine İngilizler 1939 yılında her iki tarafı da memnun etmeyecek ‘MacDonald Beyaz Kitabı’ adında bir belge yayınlamıştır. Beyaz Kitap, toprak satışını yasaklamayı değil denetlenmesini ve Yahudi göçünü yasaklamayı değil sınırlandırılmasını çözüm olarak sunuyordu. Bunun yanında muhtemel görünmeyen bir öneri de sunuyordu. Bu öneriye göre eğer her iki taraf birlikte yaşamayı öğrenirse on yıl içinde Filistin’in bağımsızlığı tanınacaktı (Gelvin, 2016: 264-265). Böylece bu belge ile birlikte İngilizler, Peel Planı’nda açıklanan iki devletli çözümü rafa kaldırmış ve iki halktan oluşan tek devlet önerisine dönüştürmüştür.

Belge beş yıl içinde sadece yetmiş beş bin Yahudi göçüne izin verileceğini ve beş yıl sonraki göçler için Arapların onayını şart koştu (Cohn-Sherbok ve El-Alami, 2008: 42). İngilizlerin gerek manda öncesinde gerek sonrasında izlediği politika iki taraf arasındaki anlaşmazlığı derinleştirmişti. Ayrıca her iki toplulukta İngilizlerin tutarsız politikalarından dolayı güven kaybı yaşanmaktaydı. Fakat İkinci Dünya Savaşı’nın olduğu bu dönemde sorunlar bir süre dondurulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı boyunca İngilizler resmi olarak Beyaz Kitap politikasını sürdürmüş olsa da bölgede nispeten daha az çatışma yaşanmıştır. Bunun nedeni Yahudiler Nazi Almanya'sına karşı savaştan İngilizlerle ters düşmek istememesiydi. Müslümanlar için ise durum biraz farklıydı, Arap isyanında siyasi anlamda bir başarı kazanmışlarsa da askeri anlamda büyük yara almış ve bu süreçte kendilerini toparlamakla ve yaralarını sarmakla meşgul oldular (Gorni, 1987:183). İngiltere Beyaz Kitap'ta öngördüğü on yıllık süreye yaklaşılınca çatışmalar tekrar başladı. Diğer tarafta savaştan sonra Amerika'nın bölgeye ilgisi artmaya başladı. Başkan Roosevelt'in ölümü ile yerine geçen Harry Truman 'Harrison Raporu'na dayanarak Avrupa'da zor koşullarda olan iki yüz bin Yahudi'nin Filistin'e göç etmesi için çaba sarf etmiştir (Arı, 2017: 243). Bu dönemde Avrupa'da zulüm gören Yahudilere karşı batı toplumlarında olumlu bir kamuoyu oluşmuştur (Gorni, 1987: 278). Ayrıca savaştan sonra yeni bir güç olarak ortaya çıkan Amerika, İngilizlere karşı Yahudiler lehine baskı uygulamaya başlamıştır. Filistin'de ise Siyonist Yahudiler Irgun ve Stern örgütleriyle İngiliz askerlerine yönelik terör saldırıları durmadan devam ediyordu. Manda yönetiminin iyice gevşediği bir dönemde Yahudi örgütlerinin teröre başvurmasının sebebi İngilizlerin itibarını düşürüp hâkimiyeti ele geçirmektir. Irgun lideri Menahem Begin "İsrail toprağında İngilizlerin prestijini düşürürsek, buradaki hâkimiyetinin sona ermesi kendiliğinden olacaktır" demiştir (Öztürk, 2016: 68). Nihayetinde bu politikanın sonucunda İngilizler bölgeye daha çok asker göndermek zorunda kalmıştır.

3.2. BM Paylaşım Planı

1947 yılına gelindiğinde İngiltere Filistin'de yüz bin asker görevlendirmek zorunda kalmıştı. Bu sayı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik darboğaza düşen İngilizleri zorlamaktaydı. Ayrıca İngiliz asker ve diplomatları Yahudi ve küskün grupların hedefi olmaya başlamıştı (Gelvin, 2016: 265). Daha fazla bir şey yapamayacağını anlayan İngiltere, sorunu ona manda yetkisi veren Milletler Cemiyeti'nin devamı olan Birleşmiş Milletler'e (BM) havale etmiştir. Kasım 1947'de BM Genel Kurul'u Filistin'i 'Yahudi Devleti' ve 'Arap Devleti' olarak ikiye ayıran kararı aldı. Bu karar çerçevesinde Kudüs ne Yahudilerin ne de Müslümanların başkent yapamayacağı Birleşmiş Milletlerin kontrolüne bırakılmaktaydı (UN General Assembly, 1947). Yahudilere verilen toprakların yüzde ellisinde Araplar yaşamaktaydı. Buna rağmen Yahudiler, bölgedeki topraklarının yüzde elli yedisine sahip oluyordu (Collins ve Lapierre, 2017: 19-20). BM'nin bu paylaşım planı Peel Planı'ndan sonra iki devletli çözüme yönelik ikinci girişimdi. Araplar plana karşı çıkarken resmi Siyonist yönetimi bu planı kabul etmiştir (Balpınar, 2019: 65). Fakat radikal Yahudi gruplar Kudüs'ün Yahudi devleti dışında kalmasına karşı çıktılar. Bu gruplardan Lehi (İsrail Özgürlük Savaşçıları'nın İbranice kısaltması) Kudüs'ten asla vazgeçmeyeceğini belirtmek için iki parmağı havaya bakan sıkılmış bir yumruk şeklinde bir sembol oluşturmuş ve bu sembol Lehi'in resmi sembolü olmuştur (lehi.org.il, 2022). Sembolün anlamı Yahudi kutsal kitabı Tanah'ta geçen "Ey Yerusâlim seni unutursam, sağ elim kurusun" (*Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*, Mezmurlar, v. 175:5) ifadelerine gönderme yaparak paylaşım planına karşı çıkmıştır.

Manda yönetimi 14 Mayıs 1948'de gece yarısı sonlanmasıyla toplanan Yahudi Ulusal Konseyi İsrail'in bağımsızlığını ilan etmiştir. Arap ordularının Filistin topraklarına girmesi ile belirsizlik, yerini geniş katılımlı Arap-İsrail savaşına bırakmıştır (Arı, 2017: 249-250). Savaş devam ederken BM tarafından arabuluculuk yapması için İsveçli diplomat Kont Folke

Bernadotte görevlendirilmiş ve Bernadotte 11 Haziran'da yeni bir paylaşım planı sunmuştur. Bu plan 1947 BM Taksim Planından farklı olarak Kudüs dâhil Arap tarafını Ürdün'e veren yeni bir toprak taksimiydi (Pappe, 2010: 421). Kudüs'ün Arap tarafına verilmesine tepki gösteren İsrail bu planı kabul etmedi. Bunun üzerine planını revize edip Kudüs'ü uluslararası bir toprak haline getirme planı teklifi için Kudüs'e giden Bernadotte İsrail'in gelecekteki başbakanı olacak olan Yitzhak Şamir'e bağlı 'Lehi' mensupları tarafından öldürüldü (Montefiore, 2016: 475-482). Bu trajik olaya kadar Yahudiler Filistin topraklarının taksim edilmesi planlarını hep kabul eden taraf, Araplar ise ret eden taraf oldu.

Savaşta üstünlüğü ele geçirip Mısır sınırlarına dayanmasıyla İngilizlerden uyarı alan İsrail, BM'nin ateşkes çağrısına cevap verip savaşan Arap ülkeleri ile mütareke anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmalara göre Kudüs, Ürdün ile İsrail arasında bölünmüş ve İsrail Ürdün'ün Doğu Kudüs hâkimiyetini tanıyacaktı. Ürdün 1950'de söz konusu Filistin topraklarını ilhak etmiştir. BM'nin 1947 taksim kararına göre Filistin topraklarının yüzde elli beşini elde eden İsrail 1948 Savaşı ile bu oran yüzde yetmiş sekize çıkarırken aynı zamanda Kudüs'ün de yarısını elde etmiş oluyordu. Anlaşma ile Mısır'a bırakılan Gazze Filistinli mültecilerin büyük bir bölümünü içinde barındırıyordu. Bu savaş Araplar için bir hezimet olurken, Yahudiler açısından hem maddi hem de psikolojik üstünlükle sonuçlanmıştı. Diğer taraftan Filistin topraklarının İsrail, Ürdün ve Mısır arasında paylaşılması iki devletli çözüm anlayışını zora sokan bir durum yaratmıştır.

1956 Süveyş Krizi'nde Mısır devletine karşı İngiltere, Fransa ve İsrail devletlerinin saldırısı Sovyet Rusya'nın etkisinin artacağı korkusuyla Amerika'nın araya girmesiyle İşgal kuvvetleri Mısır'ı terk etmek zorunda kalmıştır (Öztürk, 2016: 37-39). Bu durum Mısır halkını Nasır'ın etrafında toplanmasını sağlamıştır. Nasır'ın karizması Arap dünyasında Arap milliyetçiliğin oluşmasına ve bir Birleşik Arap Devletleri (Pan-Arap) fikrini doğurdu. Oluşan Pan-Arap fikri tüm Arapların birleşmesi ile Filistin'in kurtulacağı hissi oluşturmuş ve Ortadoğu'da yaygınlaşmıştı. 1958 yılında Mısır ile Suriye arasında Birleşik Arap Cumhuriyeti kuruldu fakat 1960'lı yılların başlarında başarısızlıkla sonuçlandı (Keleşoğlu, 2014: 47). Bu düşüncenin başarısız olması sonucunda Filistinliler kendi sorunlarına çözüm bulmak amacıyla 1964 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) kurmuştur (Gelvin, 2016: 268-270). Ama İsrail'in 1967 saldırısı Filistin Sorunu 'nu günümüze kadar çözümsüz bir hal almasına neden olmuştur.

İsrail üzerinde oluşan uluslararası baskının olası bir diplomatik çözüm durumunda kendisi için dezavantaj yaratacağını ve bu nedenle İsrail, gerçek olmayan bir tehdide dayanarak 1967 yılında Suriye ve Mısır'a karşı saldırıya geçmiştir. Roland Popp'a göre 1967 Savaşına İsrail'i sevk eden bu saldırgan tutumun askeri olmaktan çok diplomatik bir kaygıydı (Popp, 2006: 281-309). Savaş altı gün gibi kısa bir sürede bittiğinden dolayı Altı Gün Savaşı olarak da bilinir. Bu savaşta İsrail Mısır'a ait Sina'yı, Suriye'ye ait Golan Tepelerini, Kudüs'ün tamamını, Batı Şeria'yı ve Gazze şeridini işgal etmiştir. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi İsrail'i kınayarak savaşla toprak kazanmayı yasaklayan BM ilkesini hatırlatarak İsrail'in savaş öncesi durumuna derhal dönmesi yönünde 242 sayılı kararı almıştır (United Nations Security Council, 1967, S/RES/242). Bu savaş Mısır ve Suriye devletleri için Filistin Sorunu öncelik olmaktan çıkmış, kaybedilen topraklarını geri kazanmak daha acil bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. 1967 Savaşı İsrail'in savaş öncesi sahip

olduğu toprakları resmi olmasa da Arap devletleri tarafından kabul edilmiştir. Suriye ve Mısır'ın 1973'te İsrail'e tekrar yenilmesi ile savaş Suriye için Golan Tepeleri'ni, Mısır için ise Sina Yarımadası'nı geri almaya dönüşmüştür. Mısır Camp David Anlaşması ile toprak için barış anlaşmasını kabul ederek İsrail için tehlike olmaktan çıkmıştır.

Bu iki güçlü devletin kendi sorunlarının derdine düşmesi ile Filistin sorunu salt bir mülteci sorununa dönüşmesine sebep olmuştur. Filistin halkı da artık Araplardan umudunu kesmiş mücadelesini kendi içinde oluşturma gayreti içine girmiştir. 1964 yılında kurulan FKÖ bu vahim durumun doğal sonucudur. Arap devletlerinin birbirinden farklı politikaları bütüncül bir Filistin politikası üretememelerine neden olmuştur. Bunun üzerine Arap Devletleri'nin kollektif örgütü olan Arap Birliği 1974 Rabat Zirvesinde FKÖ'yü Filistinlilerin tek meşru temsilcisi olarak kabul etmiştir. FKÖ aynı yıl BM tarafından üye olmayan gözlemci statüsü kazanmış ve lideri Yaser Arafat BM Genel Kurulu'na hitap etmiştir. FKÖ'nün aynı yıl içinde açıkladığı 'On Nokta Programı' ile 1948 yılında İsrail'in kazandığı topraklardan çekilmesi talebinden vazgeçmiş ve iki devletli çözümü kabul etmiştir. FKÖ bu dönemde Araplarla birlikte Sovyet Rusya ve üçüncü dünya ülkeleri tarafından desteklenmiştir. Bu da örgütü önemli bir politik güç haline getirmiştir. Bunun sonucunda 1980'de Avrupa Birliği (AB) 1988'de ise ABD FKÖ'yü resmi olarak tanımıştır (Carter, 2008: 25). Ayrıca FKÖ'nün On Nokta Programı ile İsrail gerçekliğini kabul etmesi, Filistinliler ile İsrail arasındaki müzakerelerin önünü açmıştır. Fakat doğrudan müzakereler, ancak Birinci İntifada sürecinde gerçekleşebilmiştir

3.3. Oslo Süreci ve İki Devletli Çözüm

Altı Gün Savaşı'ndan sonra yarım milyondan fazla Yahudi'nin işgal edilen Batı Şeria ve Doğu Kudüs'e yerleşmesiyle, Araplar ile işgalci Yahudiler arasında gerilime neden olmuştur (Pedahzur, 2012: 36). Buna Likud'un yerleşim politikası da eklenince Yahudiler ve Araplar arasında gerginlikler, sivil bir direnişe zemin hazırlamıştır (Carter, 2008: 62). 8 Aralık 1987'de Gazze'de bir İsrail konvoyunun karıştığı kazada dört Filistinlinin ölmesi üzerine yaşanan gerginlik, gösterilere ve daha sonra toplu bir isyana dönüşmüştür (Black, 2018: 244). Birinci İntifada (Arapçada ayaklanma) olarak bilinen bu olaylar FKÖ ile İsrail Devleti'ni İki devletli çözümü müzakere etmek için bir araya getirmiştir. İlk defa Filistinliler ve İsraililer iki devletli çözüm için bir araya gelmişlerdir.

İsrail ve Filistinlilerin müzakereleri sonucunda Ekim 1993'te Washington'da imzalanan geçici özyönetim ilkelerini ortaya koyan Oslo Protokolü imzalanmıştır. Bu protokole göre iki ay içinde İsrail Gazze ve Eriha'dan çekilecek Arafat yanlısı bir polis gücü güvenliği devralacak, dış güvenliği ise İsrail sağlayacaktı. Batı Şeria'da dokuz ay içinde Filistinlilerden oluşan bir konsey, savunma ve dışişleri dışında tüm alanlarda yetkiyi devralacaktı. Filistinliler ile İsrail Batı Şeria'nın statüsü için iki yıl içinde müzakerelere başlamak ve beş yılın sonunda kalıcı barış konusunda anlaşmışlardır (Morris, 2009: 128; Shlaim, 2019: 679). Müzakerelerin ikinci aşaması 28 Eylül 1995'te imzalanmış olan protokol ile neticelenmiştir. Oslo 2 olarak anılan anlaşma daha önceki anlaşmaları birleştirip onların yerini almıştı. Bu anlaşma Filistin konseyinin kurulması amacıyla seçimlerin yapılmasını ve bu konseye yasa yapma yetkisinin verilmesini ve İsrail askeri personellerinin Filistinlilere ait bölgelerden çekilmesini öngörüyordu. Ayrıca Batı Şeria A, B ve C hâkimiyet bölgelerine ayrılmıştır. Filistinlilerin kent ve kasabalarından oluşan A bölgesi Filistin kontrolünde, köy

ve az nüfuslu B bölgesinde sivil otorite Filistinlilere verilirken, İsrail güvenlik konusunda yetkiliydi. İsrail'in yol ve yerleşim için işgal ettiği yerlerden oluşan C bölgesinin denetimi sadece İsrail tarafından sağlanacaktı (Shlaim, 2019: 691-692). Böylece Oslo Anlaşmaları her iki tarafın da birbirlerinin var olma hakkını tanıdığı ve Filistin meşru temsilcisinin siyasi organı olan Filistin yönetimine Filistinlilerin yoğun nüfuslu bölgeler üzerinde kısmi özerklik ve polis gücü oluşturmasına izin verildi. Diğer taraftan anlaşmada sınır sorunları, mültecilerin geri dönüş hakkı, suların kontrolü ve Doğu Kudüs gibi önemli meseleler çözümsüz kaldı (Kimmerling, 2008: 287). Buna rağmen Oslo Anlaşmaları iki devletli çözüm için ilk defa sorunun taraflarını doğrudan görüşmek amacıyla bir araya getirmiştir.

Baştan beri bu anlaşmaya karşı kampanya yürüten Netanyahu'nun 1996 seçimlerini kazanması barış sürecini sekteye uğratmıştır (Morris, 2009: 130). Netanyahu, Oslo sürecinin mimarı olan merhum başbakan İzak Rabin'in halefiydi ve doğal olarak inandırıcı olmasa da bir dizi girişimde bulunmuştur. Bu süreçte birkaç intihar saldırısını bahane ederek Oslo sürecinin güvenlik ve barış getirmedikçe İsrail kamuoyunu ikna etti (Shindler, 2013: 267). Netanyahu ve haleflerinin oyalama ile boş vaatlerin sonucunda Filistinlilerin tahammülü kalmamış ve bu durumun sonucunda ikinci intifadaya giden bir süreç yaşanmıştır.

3.4. İkinci İntifada ve Yol Haritası

Mayıs 2000'de İsrail ordusu Lübnan'ın Güneyinden askerlerini çektikten hemen sonra Genelkurmay Başkanı Shaul Mofaz, Batı Şeria ve Gazze'ye askeri yığınak uyarısında bulunmuştu. Haziran ayında Batı Şeria'da yerleşim faaliyetleri Filistinliler tarafından engellenmeye çalışılan radikal Yahudi gruplarından Başbakan Ehud Barak 'iyi vatandaşlar' diye bahsederek onları yüceltiyordu (Baroud, 2011: 41-48). Oslo yükümlülüklerini yerine getirmeyen Barak, Kudüs'e yakın üç Filistin köyünden geri çekilmediği gibi Batı Şeria'da yerleşim faaliyetlerine onay vermiş ve Filistin topraklarının bir kısmını kamulaştırmıştır (Balpınar, 2019: 248-249). Bununla beraber Başbakan Barak, Oslo'yu geçersiz kılan politikasını, Temmuz 2000'de Başkan Clinton arabuluculuğunda Camp David zirvesinde Yaser Arafat'a kabul ettirememiştir (Said, 2005: 97-101). İsrail adına müzakerelere katılan heyette bulunan Yafa Stratejik Araştırmalar Merkezi eski yöneticisi olan Ben Ami yaptığı açıklama zirvenin başarısız olmasının nedenini ortaya koyuyordu. Ami "eğer ben bir Filistinli olsaydım, ben de Camp David'i kabul etmezdim" açıklamasını yapmıştır (Finkelstein, 2014: 17).

Netanyahu'nun ardından Likud Partisi'nin başına geçen Ariel Şaron 28 Eylül 2000 yılında bin güvenlik görevlisinin korumasıyla El Aksa'ya kışkırtıcı bir ziyaret gerçekleştirdi. Camp David Zirvesi ile oluşan belirsizlikten sonra yapılan bu ziyaret, Filistinlilerin ayaklanmasına neden olmuş ve İkinci İntifada olarak bilinen şiddet sarmalının tekrar başlamasını sağlamıştır. Oslo protokolünün ilk ve temel ilkelerinden biri olan tarafların karşılıklı olarak şiddeti sonlandırmayı taahhüt etmesiydi. Fakat İkinci İntifada her iki tarafın da bu ilkeyi terk ederek tekrar şiddete geri dönmelerini sağlamıştı (Shlaim, 2019: 860-861). 2001 Şubatı'nda Ariel Şaron'un seçimden zaferle çıkması şiddeti daha da körüklemiştir. 2002 Mart ayının başlarında 1600'ün üzerinde Filistinli, 300'ün üzerinde İsrailinin öldüğü bir bilançoya ulaşmıştır. 27 Mart'ta Hamas'a ait bir intihar bombacısı Netanya şehrinde 29 kişinin ölümüyle sonuçlanan bir eylem gerçekleştirdi. Bunun üzerine İsrail, 'Savunma Kalkanı' olarak bilinen 1967'den beri Batı Şeria'ya yönelik en geniş kapsamlı operasyonunu

gerçekleştirdi (Black, 2018: 333-347). Bu operasyon Filistinlilerin günlük yaşamlarını idame etmesini engelleyen uzun aramalar, sorgulamalar ve yıldırımlara dönüştü. Operasyon sonucunda Filistinlilerle İsrailileri birbirinden ayıran bir duvar inşa edildi.

İsrail tarafından savunma amacıyla inşa edilen duvar, Batı Şeria'da Yeşil Hattı ihlal ederek Filistin topraklarının bir kısmını (Batı Şeria'nın %12) ayırmasını sağlamıştır. Filistinliler bu duvara 'Apartheid Duvarı' olarak isimlendirmişlerdir (Cohen, 2006: 693). Duvarın inşa edilmesiyle duvar gerisinde kalan Filistin toprakları İsrail tarafından ilhak edilmiş ve Filistinlilere ait evler yıkılmıştır. Yaratılan bu yeni durum İsrail devletinin iki devletli çözüm anlayışından fiili olarak vazgeçtiğini ortaya koymuştur (Shlaim, 2019: 933-935). Bu yeni hukuksuz durum karşısında Uluslararası Adalet Divanı (UAD) 9 Nisan 2004 yılında duvar inşasının Filistin topraklarını ilhak eden fiili durumlar yarattığını, İsrail'in uluslararası hukuku çiğnediğini, Filistinlilerin kendi kaderini tayin etme hakkını engellediğini ve duvarın Filistinlilerin temel yaşam hizmetlerine erişiminin engellendiği sonucuna varmıştır (Uluslararası Adalet Divanı, 2003:ES-10/14). UAD'ın tavsiye kararına İsrail hiçbir zaman uymamış ve duvar politikasından geri adım atmamıştır. Fakat hem ikinci intifada süreci hem de ABD'nin Irak müdahalesi sonrası Ortadoğu'da yaşanan savaş durumu yeni barış adımlarının atılması için uluslararası toplumu harekete geçirmiştir.

Irak işgalinden bir ay sonra BM, AB, Rusya ve ABD'den oluşan dördü 30 Nisan 2003'te İsrail-Filistin sorununu çözmeye yönelik bir yol haritası yayınlamışlardır. Yol haritası bir barış planından çok her iki tarafın aynı anda atacağı adımlardan oluşan bir plandı. Üç aşamadan oluşan planın nihai hedefi 2005 yılının sonuna kadar kapsamlı ve kesin çözüme ulaşmaktı. İlk aşamada Filistinlilerin şiddeti terk ederek devletleşme için siyasi reformlar yapmasını, İsraililerin ise İkinci İntifa sonrası işgal ettiği topraklardan çekilmesini ve yerleşim inşalarını durdurmayı zorunlu kılıyordu. İkinci aşamanın ana odak noktası Filistin devletinin geçici sınırlarını belirlemektir. Üçüncü aşama ise Kudüs, mülteciler, yerleşimler dahil nihai statüye ilişkin meseleler ele alınacaktı (Shlaim, 2019: 944-946). İlk aşamanın Temmuz 2003'te başlayacağı ve öncelikle Mart 2001'den sonra İsrail tarafından tepelere kurulan çoğunluğu karakollardan oluşan 60 yerleşim yerinin boşaltılmasını öngörüyordu. Diğer taraftan Batı Şeria ve Gazze'deki 200.000 yerleşimci ile Doğu Kudüs'teki ilave 200.000 yerleşimciden bahsedilmiyordu. Temmuz 2003'ten aynı yılın Aralık ayına kadar sürecek olan ikinci aşamada Edward Said'e göre garip bir şekilde uluslararası bir konferansta Filistin devletinin sınırları ve egemenlik nitelikleri ele alınacaktı. Üçüncü aşamada ise yine uluslararası bir konferans yardımı ile mülteci, nihai sınırlar ve Kudüs gibi çetrefilli konular ele alınacaktı. Planın uygulanması İsrail'in insafına bırakılmaktaydı ve Filistinlilere daha fazla sorumluluk yüklemektedir (Said, 2005: 309-310). Planın uygulanmasını mümkün kılmayan nedenlerin başında duvar politikasından sonra yaratılan yeni fiili durumun İsraililer tarafından Filistinlilere kabul ettirme girişimine Filistinlilerin direnmesidir. Yeni fiili durum iki şeyi garanti etmekteydi, biri Filistinlileri terörize etmesine diğeri ise İsrail'in buna dayanarak operasyonlar yapmasını sağlamıştır.

İsrail İç İstihbarat Servisi'nde (Şin Bet) yıllarca çalışan Nisim Levi'ye göre duvarın oluşturduğu yeni gerçekliklerden biri Filistinli gençleri terörizme zorlamasıdır. Çünkü Levi'ye göre "Beytullahim'den bir genç Nablus'tan bir kıza aşık olursa kontrol noktalarını geçmesi gerekir ve bin tane izin kağıdına ihtiyacı olur. Yaşamak için bir nedenin olmadığı

sonucuna vardığın anda uğruna öleceğin bir neden bulursun.” (Black, 2018: 359). Bu denklemlerle Filistin gençlerinde gittikçe şiddet yanlısı Hamas ve İslami Cihad gibi örgütlere karşı sempati artmıştır. İsrail Devleti ise 2004’te Gökkuşluğu Operasyonu ve Tövbe Günleri Operasyonu, 2006’da Yaz Yağmuru Operasyonu ve Sonbahar Bulutları Operasyonu, 2008’de Sıcak Yaz Operasyonlarını gerçekleştirmiştir (Finkelstein, 2014: 18). 2008 ve 2009 yıllarında yapılan Dökme Kurşun Operasyonu ve 2014’te Koruyucu Hat Operasyonu ile Filistin yerleşimleri özellikle Gazze moloz yığına çevrilmiştir (Black, 2018: 399-400). Günümüzde Filistinlilerin yapmaya zorlandığı terör saldırıları artmış ve buna mukabil İsrail’in de askeri operasyonları artarak devam etmektedir.

Son olarak Ocak 2020 tarihinde ABD Başkanı Donald Trump tarafından Ortadoğu Barış Planı olarak yayınladığı ve daha sonra plana ‘Yüzyılın Anlaşması’ ismini vererek İsrail’in işgal ettiği bölgeleri Filistinlilere kabul ettirmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Trump bu planın Filistinliler için son şans olduğunu açıklamıştır (tr.euronews.com, 2020). Filistinliler planı kabul etmemiş olsa da İsrail ile ilişkilerini Filistin Meselesi üzerinde konumlandırarak Arap ülkelerinin İsrail ile doğrudan diplomatik ilişki kurmasının önünü açmıştır. 1977 yılında Mısır ve 1994 yılında Ürdün’ün ardından Eylül 2020’de Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ‘İbrahim Anlaşmaları’ çerçevesinde İsrail ile diplomatik ilişki kurmayı kabul etmişlerdir (sputniknews.com.tr, 2021). İbrahim Anlaşmaları düzenine daha sonra Fas ve Sudan devletleri de katılmıştır. Diğer Arap devletlerinin de yakın zamanda İsrail ile diplomatik ilişki kuracağıyla ilgili görüşlerin olduğu dikkate alınrsa Filistin Meselesi ve iki devletli çözüm anlayışının İsrail’in insafına bırakıldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak Filistin’de iki devletli çözüm arayışı ortaya atıldığı ilk resmi belge olan Peel Planı’ndan sonra Filistin Devleti için ayrılan topraklar gittikçe azalmıştır. Peel Planı ve BM paylaşım planı çerçevesinde ortaya atılan planları destekleyen Siyonist Yahudiler, İsrail Devleti resmi olarak kurulsun gerisine sonra bakarız anlayışına sahipti. Nitekim 1948 Savaşı’nda İsrail devleti, BM Paylaşım Planı çerçevesinde kendisine verilen topraklarla yetinmeyip öngörülen Yahudi Devleti sınırlarının çok ötesine geçmiştir. 1956 Süveyş Krizi’nde ve 1967 Altı Gün Savaşı’ndan sonra İsrail Devleti gittikçe maksimalist bir anlayışa bürünmüştür. Bu anlayış ile Filistin topraklarını adım adım ilhak eden yerleşim politikaları, 1980’lerin sonlarında büyük bir isyana neden olmuştur. Birinci İntifada olarak isimlendirilen bu büyük isyan karşısında İsrail Devleti askeri seçeneğin bir çözüm getirmediğini fark etmiştir. Bunun üzerine Filistin tarafı ile direk diplomatik ilişki kuran Oslo Süreci ile iki devletli çözüm anlayışını müzakere etmiştir. Fakat İsrail Devleti şartlar kendi lehine döndüğünde bundan çabucak vazgeçmiştir ve bu durum İkinci İntifada sürecini başlatmıştır. İkinci İntifada süreci de yine aynı kurnazlıkla Yol Haritası adı verilen tam olarak ne olduğunu kimsenin bilmediği ama İsrail Devleti’nin İntifada sürecini aşmasına yardım eden bir süreç yaşanmıştır. Günümüzde ise iki devletli çözüm anlayışı neredeyse ortadan kalkmıştır. Filistin Sorunu ise İsrail Devleti tarafından sırf bir terör sorunu olarak gösterilerek gerçek doğasından uzaklaştırılmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı bu çalışmada içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın özgün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çıkar Beyanı

Çalışma tek yazarlı olduğundan çalışmanın hazırlanması aşamalarında çıkar çatışması meydana gelmemiştir.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2017). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*. Cilt 2. Bursa: Alfa Akademi Basım Yayın Dağıtım.
- Balpınar, Z. (2019). *İsrail Perspektifinden İki Devletli Çözüm*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baroud, R. (2011). *İkinci Filistin İntifadısı: Bir Ulusun Mücadelesinin Tarihi*. (Çev. Z. U. Şengel). Ankara: Sitare Yayınları.
- Berry, M. ve G. Philo (2006). *Israel and Palestine: Competing Histories*. London: Ann Arbor, MI: Pluto.
- Birley, A. R. (1997). *Hadrian: The Restless Emperor*. New York: Routledge.
- Black, I. (2018). *Komşular ve Düşmanlar: Filistin ve İsrail'deki Araplar ve Yahudiler 1917-2017*. (Çev. İ. Sağlamer). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Carter, J. (2008). *Filistin Barışı*. (çev. A. İ. Ceyhan). Ankara: Elips Kitap.
- Cohen, S. E. (2006). "Israel's West Bank Barrier: An Impediment to Peace?". *Geographical Review*, 96 (4), 682-695.
- Cohen, M. R. (2013). *Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler*. (Çev. A. Fethi). İstanbul: Köprü Kitapları.
- Collins, L. ve L. Dominique (2017). *Kudüs... Ey Kudüs*. (Çev. A. Emeç). İstanbul: Kronik Kitap.
- Cohn-Sherbok, D. ve D. El-Alami (2008). *The Palestine-Israeli Conflict A Beginner's Guide*. Oxford-UK: Oneworld Publications.
- Finkelstein, N. G. (2014). *Bu Kez Çok İleri Gittik!* (Çev. D. Ö. Çevik). İstanbul: Tutikitap.
- Garaudy, R. (2019). *İsrail Sorunu, Siyasi Siyonizm*. (Çev. C. Aydın). İstanbul: Timaş Yayınları.

- Pedahzur, A. (2012). *The Triumph of Israel's Radical Right*. New York: Oxford University Press.
- Popp, R. (2006). "Stumbling Decidedly into the Six-Day War". *The Middle East Journal*, 60(2), 281-309.
- Rocca, S. (2018). *The Forts Of Judaea 168 Be-Ad 73 From The Maccabees To The Fall Of Masada*. New York: Osprey Publishing Ltd.
- Rothschild, B. E. D. (2011). *Letter of Complaint to the Settlers of Rishon Le-Tsion (1883)*. (Ed. Kaplan, D. J. Penslar). Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Said, E. W. (2005). *Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası*. (Çev. M. Uyurkulak). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Shindler, C. (2013). *A History of Modern Israel*. New York: Cambridge University Press.
- Shlaim, A. (2019). *Demir Duvar: İsrail ve Arap Dünyası*. (Çev. T. Demirci). İstanbul: Küre Yayınları.
- Taylor, A. R. (2001). *İsrail'in Doğuşu: 1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi*. (Çev. M. Karaşahan). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Uluslararası Adalet Divanı (2003). *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları*, <https://www.icj-cij.org/en/case/131> (03.10.2022).

EXTENDED ABSTRACT

The history of the Jewish Question in Western Christian societies is very old. In this historical process in Europe, the Jewish Question has manifested itself in different forms. For example, while the Jewish Question in the Middle Ages was based on a religious origin as the enemies of Jesus, nationalist impulses were added to this hostility with the French Revolution. The Industrial Revolution also created an economic-based hostility to religious and nationalistic hostility. Because in this period, Jewish merchants with capital were strong commercial rivals for European merchants. From this, the owners of European capital perceived Jewish capital as a threat to themselves. On the other hand, governments in European States have directed the public's attention from unsuccessful administrations to the Jewish community by using the Jewish threat perception in the economic problems they face. These threat perceptions negatively affected the integration of the Jewish community into secular European societies, especially from the eighteenth century to the nineteenth century. Theodor Herzl, who was integrated into the secular European society, led him to believe that the Jewish perception in Europe was unchangeable in the Dreyfus Case, which he followed as a journalist. After this trial, Herzl believed that without the Jewish State, the Jews would never find peace. The Zionist Movement initiated by Herzl for the Jewish State ended with the Balfour Declaration thirteen years after Herzl's death. While the Balfour Declaration promised the Jews to establish a state in Palestine, it led to the usurpation of the rights of the local people in Palestine and led to the emergence of a new problem. This new issue became known as the 'Palestinian Problem' as it gained a collective identity as Palestinians who defined non-Jewish people in Palestine.

Undoubtedly, the Palestine Question emerged as a result of the reconciliation of the British interests of exploiting the East and the solution of the Jewish question. The idea of establishing a Jewish State in the Middle East for the solution of the Jewish Question in Europe provided two kinds of interests both for the British colonial activities in the Middle East and for the modern Western society. The first was to get rid of unwanted Jews in Europe, and the second was to establish a pro-Western outpost in the Middle East. However, the fact that the powerful state of the period, England, acted in favor of the Zionist Jews, caused the reaction of the local people in the region. With the intensification of the conflicts between the Zionist Jews and the local people, the British presented the 'Two-State Solution', known as the 'Peel Plan' in 1937, based on the division of land between the two communities, in order to find a solution to the problem. The Peel Plan revealed that it is not possible to live together between the two communities and therefore a two-state solution is necessary. Therefore, the two-state solution has been the most accepted solution proposal for the Palestinian Question until today. After the problem was transferred to the UN by the British, the UN's proposal was a two-state solution. In fact, the majority of the solution proposals for the Palestinian Question until today still center the two-state solution. However, it is often forgotten that the approach of the State of Israel was decisive in the failure to resolve the problem for more than a century.

The two-state solution approach, put forward by the UN within the framework of the 1947 Sharing Plan, was actually abolished by the State of Israel in the 1948 War. Because while fifty-five percent of the Palestinian lands were envisaged for the Jewish State within the framework of the UN Plan, the State of Israel occupied seventy-eight percent of Palestine in the 1948 War. After the war, in the ceasefire agreements made on Lodop Island and in the negotiations made through the UN, Israel refused to return to the borders allocated to it by the UN Plan. In the First Intifada process that started in the late 1980s, the State of Israel accepted the two-state solution approach and signed the final agreement. Under the conditions of that day, the State of Israel had difficulties in combating the violence and as a result of the pressure on Israel in the international community, Israel came to an agreement. However, with the change of conditions, Israel continued to pursue occupation and settlement policies towards the lands belonging to the Palestinians. The Second Intifada process, which started as a reaction against Israel's policies in the early 2000s, was delayed by a policy called the "Road Map" and basically without promising anything to the Palestinians. Thus, the two-state solution approach actually collapsed and turned into a discourse metaphor only to legitimize Israel's own policies in the international community. In action, however, the State of Israel has never followed or accepted the two-state solution approach.